

en el futur tenir idees clares entorn de si encara s'ho valdria de mantenir aquella vinculació de Catalunya amb Occitània, que mai no s'hauria d'haver perdut.

El fet important és que la biblioteca de l'església vigatana es presenta amb una certa claredat dividida en tres etapes: la del 880 al 1398, la del 1398 al 1806 i la dels dos darrers segles, XIXè i XXè. De fet, la vitalitat de la biblioteca episcopal de Vic és paral·lela a la del mateix bisbat, que en els segles de la formació de la Catalunya actual féu sentir la seva força fins als mateixos límits occidentals de Catalunya i s'estengué fins a les mateixes portes de Lleida. No cal dir que, després que la impremta multiplicà l'accés als coneixements, sobretot als de l'esperit, a través del llibre imprès, la biblioteca vigatana s'enriquí d'acord amb les noves possibilitats, que els vigatans tingueren sempre obertes i saber en aprofitar; i l'esplet d'escriptors vigatans del segle XIX (de Jaume Balmes a Jacint Verdaguer) confirma que fins als nostres dies tots hi pouaren a cor què vols.

Tant com felicitar, agraim cordialment a l'amic dr. Gros per aquest tan ric com bell llibre que en poques pàgines ens posa a les mans una extraordinària riquesa de mil anys.

Josep Perarnau

Francesc Xavier ALTÉS i AGUILÓ, *La tradició codicològica i litúrgica de l'homiliari carolingi de Luculentius a Catalunya. La recensió catalana: Inventari i homilies recuperades*, dins "Miscel·lània Litúrgica Catalana", XVIII (2010 [2011]), 71-241.

En la introducció l'autor resumeix la història molt recent de la descoberta de l'homiliari de l'enigmàtic Luculentius, història en la qual ha tingut un moment determinant el dr. Miquel dels Sants Gros en publicar l'any 1978 uns fragments de comentaris bíblics vigatans inèdits, que molt poc després eren identificats per Joseph Lemarié com a fragments d'un homiliari carolingi, obra de Luculentius, conservat en els còdexs Aemilianus 17 i 21 de la biblioteca de Madrid, Real Academia de la Historia, escrits a Sant Cugat del Vallès a mitjan segle X, tal com demostrà Anscari Mundó el 1982. De Luculentius no se'n sap res, ni tan sols si el nom respon a una persona o és la denominació de l'homiliari. El seu autor sembla certament monjo benedictí. El nom del recull de l'Aemilianus 17 és *Collectaneus* i és possible que aquesta denominació designi a Catalunya l'homiliari de Luculentius; a Vic és segur que també era conegut amb el nom de *Dispositus*, i així és possible que quan aquest nom apareix en inventaris de llibres dels bisbats de Vic i d'Urgell hagi d'ésser entès de la mateixa manera.

A Catalunya l'homiliari de Luculentius es presenta en dues formes: la del text primigeni de l'obra, transmès pels dos manuscrits esmentats, i la d'una recensió testimoniada per una tradició catalana manuscrita molt nombrosa, amb característiques i variants textuais pròpies. Del text primigeni n'hi ha noranta-cinc fragments. De la recensió catalana n'hi ha noranta-cinc fragments. El text dels manuscrits emilianenses és anterior al de la recensió catalana, que procediria, com la família italiana de Luculentius, d'un model o models comuns a les dues darreres tradicions. Altés estudia a la menuda la reconversió del text de Luculentius a Catalunya: en el segon quart del segle X ja s'havia consumat la divisió entre Temporal i Santoral i al final del mateix segle hi ha manuscrits que només contenen les homilies sobre els evangelis, essent rars els testimonis només amb homilies sobre les epístoles, etc. Encara cal esmentar una recensió abrujada, testimoniada des del segle XI en els homiliaris de l'ofici del monestir de Serrateix i de la canònica de Solsona.

Tot seguit l'autor passa a estudiar la tradició litúrgica de l'homiliari a Catalunya, que a Vic remunta a l'època de la restauració de la Seu antiga, any 886, i és ben testimoniada per un '*rotulus*' del segon quart del segle XIII, on es compten vint-i-cinc remissions al volum anomenat *Dispositus*, corresponents al cicle estival i a les homilies de Luculentius, llevat de dues. Altés suggereix que les dites remissions han de provenir d'un 'ordo' o 'tabula legendi' de Narbona

“atès que tota la sèrie es retroba en les ‘homiliae capitulares’ del llibre per a l’‘officium capituli’ de mitjan segle XIII (París, BNF, ms. lat. 5259), del monestir de Sant Ponç de Tomeres (arrondissement de Béziers, département de l’Hérault), situat en els confins septentrionals d’aquella província, confrontant amb la Tolosana i l’Albigesa” (90). Als bisbats de Barcelona, Girona i en la part meridional del bisbat d’Urgell, hom només hi troba esporàdicament algunes de les homilies de Luculentius, manlevades per a complementar els homiliaris propis. A la part sudoccidental del bisbat de Vic i a la part nord del bisbat de Tarragona, l’homiliari de Luculentius s’hi fa present seguint el progrés de la reconquesta, com testimonien els fragments de Tarragona i de Vilafranca, demostrant-se la varietat dels homiliaris de l’ofici, que corrien pels bisbats de Catalunya.

De la tradició litúrgica, l’autor passa a la rica tradició codicològica de l’homiliari de Luculentius a Catalunya i llur contingut; en general són fragments d’homiliaris i leccionaris de l’ofici, però també hi ha breviaris que contenen homilies de Luculentius. Atenció especial és dedicada al ms. 177 de la BP de Tarragona, procedent de Santes Creus, acabat a Barcelona el 1459, amb singularitats respecte de l’homiliari de Luculentius. Aquest ha perdut el primer quadern en els còdexs emilianenses 17 i 21; ara, les tres homilies del quadern perdut poden ésser reconstruïdes amb seguretat, de forma total o parcial, gràcies als fragments catalans recuperats. Així, la família catalana de les homilies de Luculentius esdevé imprescindible per a una edició crítica de l’homiliari.

A tall d’exemple, l’autor acaba donant vint-i-set mostres de les aportacions d’aquesta família a la tradició dels còdexs emilianenses i a algunes homilies de Luculentius editades críticament o publicades a la Patrologia Llatina de Migne. En un primer annex, l’autor dona el text de les homilies inicials recuperades, gràcies a quatre fragments catalans de Tarragona, Vic (2) i Solsona, en transcripció paleogràfica. En un segon annex hi ha la descripció dels noranta-cinc manuscrits catalans de Luculentius. Al tercer annex hi ha la reconstrucció de l’homiliari de Luculentius, tal com ve en el ms. 117 de la BP de Tarragona. En el quart i darrer hi ha el repertori codicològic d’homilies de Luculentius, enriquida amb una taula d’*initia*, que tots els investigadors aplaudiran i agrairan.

Jaume de Puig

M. Teresa FERRER I MALLOL, Manuel RIU I RIU (dirs.), *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la Corona Catalanoaragonesa a l’edat mitjana*. Volum I.1. *Tractats i negociacions diplomàtiques amb Occitània, França i els estats italians 1067-1213*. Estudis de Pere BENITO I MONCLÚS i M. Teresa FERRER I MALLOL. Corpus Documental a cura de Pere BENITO I MONCLÚS, Pilar SENDRA I BELTRAN i Carles VELA I AULESA. Amb la col·laboració de Rafael GINEBRA I MOLINS, Roberto PILI i Esther REDONDO GARCÍA (Memòries de la Secció històrico-arqueològica, LXXXIII), Barcelona, Institut d’Estudis Catalans 2009, 512 pp.

Dels cent seixanta-nou documents literalment reproduïts en aquest volum, que hom voldria premonitori de futurs successors, només quinze (els assenyalats, salvats error o omissió, amb els números 5, 20, 64, 65, 66, 83, 135, 142, 152, 153, 157, 158, 160, 163 i 168) no tenen per protagonista principal el comte (amb o sense la comtessa) de Barcelona, que en els altres és present en lloc més discret, però sempre visible. I començo la recensió fixant-me en aquest detall perquè, només de tenir el volum a les mans, hi he vist el primer pas per a una col·lecció paral·lela als volums de *Catalunya Carolíngia*, amb la clara diferència que aquests contenen la documentació notarial privada dels diversos comtats i l’encetada amb el llibre que ens ocupa hauria d’anar destinada a la documentació oficial entre protagonistes del poder públic, evidentment dels diversos comtats. Perquè no sembla pas que les relacions, diguem-ne internacionals, del comtat de Barcelona hagin estat les úniques que han deixat el seu rastre en docu-